

**Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Кафедра економічної теорії**

Міждисциплінарна курсова робота

**з
економічної теорії
на тему:**

**«Взаємозв'язок між рівнем життя в Україні і трудовою
міграцією»**

Студентки 2 курсу групи ФО-21
Партики У.І.
Науковий керівник: доц., к.е.н., Возьний К.З.

Національна шкала _____
Кількість балів _____
Оцінка ECTS _____

Тернопіль – 2017 р.

План

Вступ

1. Теоретичні аспекти міжнародної трудової міграції.

2. Аналітика зв'язку рівня життя та міграційних процесів в Україні.

3. Напрямки вдосконалення та гуманізації політики зайнятості в Україні.

Висновок

Список використаної літератури

Зміст

План	2
Вступ.....	4
1. Теоретичні аспекти міжнародної трудової міграції.....	6
2. Аналітика зв'язку рівня життя та міграційних процесів в Україні.	9
3. Напрямки вдосконалення та гуманізації політики зайнятості в Україні	14
Висновки.....	18
Список використаної літератури.....	20

Вступ

Міграція – це процес відповідно якому населення яке проживає на одній території переміщується на іншу територію. Цей процес виник дуже давно. Першими прикладами, які показують переміщення населення вважають велике переселення народів у 4-6 ст. по території сучасної Європи, або переселення стародавніх племен на нові місця проживання через можливі нестабільні природні умови та погіршення якості життя. Вже в цей період як ми бачимо сформувалися певні причини, напрямки та наслідки міграції.

Актуальність дослідження курсової роботи відображається в тому, що на даному етапі розвитку в Україні ми можемо спостерігати як політичну так і економічну нестабільність, які безпосередньо впливають на міграційні процеси. На даний момент часу масштаби міграції збільшились до великих розмірів. Саме вона здійснює перерозподіл робочої сили між тими країнами в яких добре розвинутий ринок праці. В світі з кожним роком спостерігається така тенденція, щодо переселення людей в ті країни, в яких рівень життя відповідно кращий.

Вивчення питання трудової міграції можна зустріти в працях відомих українських та закордонних науковців таких як: В. Брич, В. Капітан, О. Савка, В. Тарасевич, І. Майданік, Л. Сисюк, О. Малиновська та інші.

Головною метою курсової роботи є вивчення поняття «трудова міграція» її вплив на рівень життя населення, визначення причин і наслідків міграції в сучасних умовах життя на території України.

Щоб досягнути мети даної роботи, потрібно виконати ряд основних завдань:

- Визначити та проаналізувати причини виникнення міграції трудових ресурсів.

- Розглянути стан світового ринку праці та виділити головні тенденції його розвитку.
- Охарактеризувати вплив міграційних процесів на рівень життя населення українців.
- Визначити фактори які впливають на рівень міграційних процесів в Україні в сучасних умовах.

1. Теоретичні аспекти міжнародної трудової міграції

Міграція це таке явище яке виникло давно, як і сама людина. Прийнято вважати, що вперше визначення «міграція» з'явилося в 1885-1889 рр.. Це поняття ввів англійський учений Є. Равенштейн, розуміючи під ним постійну або тимчасову зміну місця проживання.

Походження терміну «міграція» можна зустріти в латинській мові. Сам термін походить від слова «migration», що перекладається як «переміщення». Процес при якому працездатне населення переїжджає через якийсь певні міркування економічного характеру називають міграцією робочої сили. В сучасному світі можна зустріти такі два напрямки міграції, як зовнішню і внутрішню міграцію. Зовнішня міграція призводить до зміни чисельності населення в країнах з яких емігрують і відповідно іммігрують. Внутрішня міграція зумовлена переміщенням трудових ресурсів між областями чи навіть регіонами, при тому сама чисельність населення у країні не змінюється [5].

В цей же час, міжнародна трудова міграція – це просторове переміщення трудових ресурсів з однієї країни в іншу терміном який складає більше одного року. Мігрантами можуть бути як і населення, яке покинуло свою державу добровільно і використовує ті права і можливості, які надала йому світова цивілізація та міжнародні ринки праці для того, щоб знайти собі ті місця роботи і проживання, які б відповідали бажанням, біженці і ті хто був вимушений виїхати з країни, залишити рідні домівки не з своєї волі, а під тиском різних причин та обставин.

На сьогоднішній день залишається актуальним питання знаходження причин міграційних потоків між зарубіжними країнами, які необхідно регулювати на державному рівні між тими державами які є активними учасниками в обміні трудових ресурсів.

Варто пам'ятати, що міграція капіталу та робочої сили безпосередньо впливає на світовий ринок і його становлення, тобто на зв'язки які виникають між країнами по причині формування робочих місць, оплати праці та

соціального захисту через те, що відбувається нерівномірність в розміщенні трудового потенціалу в країнах світу. Можна помітити, що з кожним роком міграція трудового потенціалу набуває нових масштабів і помітно збільшується. На даний період вона охопила практично всі країни світу, тому потрібно розглянути які є критерії поділу міграції та визначити основні типи міграції. До основних типів міграції належать:

- Імміграція – тобто в'їзд у країну іноземних громадян на тимчасове чи постійне проживання з інших країн світу.

- Еміграція –це добровільний чи примусовий виїзд населення за кордон,через політичні чи економічні переконання з однієї держави в іншу.

- Реєміграція – це повернення населення назад на Батьківщину.

Залежно від рівня кваліфікації робочої сили, можна виділити такі види міграції: міграція малокваліфікованих та висококваліфікованих кадрів. Виїзд малокваліфікованого населення найчастіше можна зустріти з країн які є менш розвинутими. Висококваліфіковане населення найчастіше мігрує до тих країн, які є розвинутими (прикладом можуть бути країни ЄС), а також можливе переміщення спеціалістів з менш розвинутих країн до країн, які розвиваються [10]. Це явище отримало назву «відплив умів». Цей процес може відбуватися в двох формах. Перша форма- це явна, при ній спеціалісти проживають в своїй країні і нікуди не переїжджають після завершення навчання або ж переселяються в країни, де якість життя є відповідно кращою. Друга форма- це прихована форма, при якій спеціаліст залишається в своїй країні, але працює на підприємстві, яке належить іноземній країні. На даний момент проблема еміграції є важливим питанням, яке гостро постало перед державами постсоціалістичного періоду, а також питання «відпливу умів».

Такий вид міграції як за часом переміщення можна поділити на:

- Остаточна
- Тимчасова
- Сезонна
- Маятникова

Таким чином, остаточна міграція - це міграція населення в іншу державу для постійного проживання, тимчасова - виїзд населення на певний період в іншу країну, сезонна міграція передбачає виїзд населення на певний термін, в певну пору року і так скажемо на проведення певних робіт, маятникова міграція характеризується тим, що цей вид міграції характерний для прикордонних зон і проявляється в тому, що населення і працівники які живуть в одній країні, працюють в іншій тимчасово або постійно.

2. Аналітика зв'язку рівня життя та міграційних процесів в Україні.

На сьогоднішній день залишається актуальним питання про причини міжнародних міграційних процесів, які повинні регулюватись державами, що безпосередньо беруть участь в обміні трудовими ресурсами. Цим питанням займались і розглядали багато українських та закордонних учених. Вони здебільшого визначали причини та наслідки міграції та які чинники впливають на міграційні процеси. Дослідженнями в галузі міграції населення на території України займались такі відомі діячі та науковці: Ю. Мартиненко, В. Смоляк, В. Скуравський, В. Колот, Ю. Гуменюк та багато інших. Їхня діяльність нам дає підстави для того щоб задуматись над тим, що це соціально-економічне явище є проблемою і ця проблема залишається відкритою і повинна досліджуватись і надалі [3].

В більшості країн світу, міжнародні стандарти покликані усувати докорінно всі причини міграції, а також отримувати вигоду від трудових процесів у тих країнах, де ці процеси відбуваються. Найчастіше міжнародні трудові процеси зумовлені незаконною діяльністю, які безпосередньо перешкоджають розвиток держав. Найбільш гострими проблемами, які виникають в міграції працівників у світі є:

- Поширюється незаконна міграція;
- Незаконно приймають працівників-мігрантів на роботу;
- Висока небезпека для життя чи здоров'я мігрантів;
- Трудове рабство та інші.

Досвід країн усього світу показує те, що в економіці будь-якого типу, ринок трудових ресурсів – це такий ринок, який є найбільш регульований. Навіть в такі моменти, коли держава по мінімуму втручається в економічні процеси, одним із видів людської діяльності який найкраще контролюється є

праця. Сьогодні однією із важливих цілей макроекономічної політики в країнах з розвинутою економікою є досягнення високого рівня зайнятості.

Високий рівень політики зайнятості розвинутих країн показує на своєму прикладі як потрібно регулювати ринок праці і як боротися з небажаною міграцією. Україна повинна брати приклад з Фінляндії в якій рівень соціального розвитку є найвищим і відповідно є представлений великий вибір робочих місць та вмале регулювання трудовою міграцією.

Результати від міжнародної трудової міграції є неоднозначними. Адже воно в свою чергу несе низку переваг і недоліків для країни яка приймає мігрантів та країни з якої ці мігранти походять. З однієї сторони використовуючи дешеву робочу силу можливе скорочення витрат виробництва, а притік кваліфікованих працівників із-за кордону дозволяє підвищити технологічний та науковий потенціал країни. При тому трудова міграція переповнює ринок праці, збільшує безробіття, є фактором підвищення соціальної напруги [9].

Зіставлення економічних умов, в яких відбувся розвиток політики країн Заходу на ринку праці, зі станом економіки України, її фінансовими можливостями, рівнем інтеграції в світову систему господарства дає змогу констатувати непридатність ринку праці, що формується в Україні [11].

Коли Україна здобула незалежність частка населення яка активно почала долучатись до міграційних процесів різко зросла. Остаточних причин які б пояснювали такі тенденції, немає. Але найімовірнішими причинами є низький рівень заробітних плат, низький рівень життя населення, високий рівень безробіття, особливо прихованого, прожитковий мінімум та багато інших. Всі ці чинники безпосередньо впливають на рівень міграційних процесів в нашій державі.

Одним з найвпливовіших чинників, який безпосередньо підштовхує населення до міграції, є рівень заробітної плати. Заробітна плата яка сформувалась в Україні є порівняно низькою з країнами Заходу. Цей фактор ставить частину населення в визначені межі, при якому потрібно вдало

розраховувати свої фінанси. Але якщо мова йде про сім'ю, про пенсіонерів чи інвалідів заробітна плата ставить найменш захищене населення в жорсткі умови.

Рис. 1. Динаміка середньомісячної реальної заробітної плати в 2010-2015 рр. у відсотках до попереднього року [6].

Споживчі ціни в 2013 р. зросли на піввідсотка порівняно з попереднім роком, а в 2014 р. – майже на 25%, у 2015 р. – на 43%. В той момент середньомісячна реальна заробітна плата становила в 2014 р. 94% від рівня 2013 р., а в 2015 р. – 80% від рівня попереднього року. Хоча номінальна середня заробітна плата зросла – 3480 грн. в 2014 р. і 4195 грн. в 2015 р., в результаті стрімкої інфляції в доларовому еквіваленті вона різко скоротилась – 292 дол. США в 2014 р. і 192 дол. США в 2015 р. [6].

З даного графіка можна проаналізувати те, що рівень заробітної плати в Україні є досить низьким, і не відповідає очікуванням українців. Порівняно з країнами Заходу рівень заробітної плати є відповідно нижчим. Можливо ця причина є однією з першочергових яка спонукає населення до масової міграції. Найчастіше в світовій практиці можна зустріти такі напрямки трудових процесів.

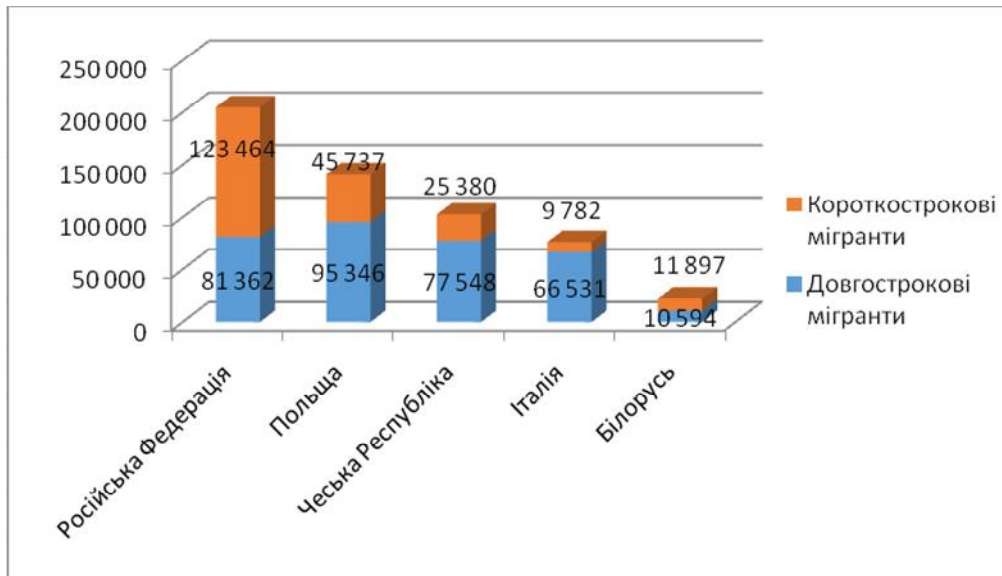

Рис. 2. Основні країни призначення трудових мігрантів з України [6].

За даними дослідження основними країнами призначення працівників-мігрантів є Польща, Російська Федерація, Чеська Республіка та Італія. За даними Міжнародної організації з міграції (МОМ) саме а ці країни припадає приблизно 80% загальних потоків довгострокових та короткострокових трудових міграцій з України [6]. Останніми роками особливо Польща є основною країною в ЄС, яка приймає українців. Стрімке зростання міграції українського населення до ЄС – це найперше зростання міграції до Польщі.

Ще однією з таких причин, які безпосередньо впливають на трудову міграцію є рівень життя населення. В нашій країні він є порівняно низьким. Україна на період липня 2016 р. посіла 63 місце за рівнем життя населення серед 133 країн. Про це свідчать дані Індексу соціального розвитку (далі «ІСР»), розробленого американською неурядовою організацією SocialProgressImperative за підтримки компанії «Делойт» [4]. ІСР визначає рейтинги країн на базі показників, які безпосередньо впливають на якість життя. Не дивлячись на економічні, соціальні та політичні складності які є в Україні вона випередила усі країни СНД за рівнем ІСР. Так, в цьому списку така країна як Росія посіла 75 місце, Білорусь – 66.

Важливим показником який формує рівень життя населення є рівень ВВП.

Рис. 3. Реальний ВВП України, зміни у процентах до попереднього року, 2010-2015 рр. [6].

Спостерігаючи за динамікою зміни рівня ВВП в 2013 р. Було зафіксоване нульове зростання реального ВВП, але в 2014 р. воно змінилось скороченням на 6,6%. Це було спричинено конфліктом на сході нашої країни, а також падінням цін на сировину на глобальному ринку.

Сьогодні на ринку праці скалалася низька диспропорція, зокрема між потребою та підготовкою спеціалістів із вищою освітою, що вимагає змін у системі освітніх послуг [8]. Потрібно докласти максимум зусиль і розробити Національну стратегію розвитку людського капіталу в Україні. І щоб приблизно до 2020 року з урахуванням світових тенденцій вміло інвестували в людський капітал. Безсумнівно, це скоротить частково міграційні процеси і в той момент покращить рівень життя.

3. Напрямки вдосконалення та гуманізації політики зайнятості в Україні

Відомо, що коли відбувається втручання держави в будь-який суспільний процес чи якоесь суспільне явище це більшою чи меншою мірою відбивається на розвитку та функціонуванні ринку праці. Вирішення проблем рівня життя населення та міграційних процесів в сучасному суспільстві набуває все більшої актуальності через ряд причин, і однією такою причиною є соціальна гострота чинників безробіття, яка безпосередньо впливає на міграцію. Вони повинні більшою мірою регулюватись за допомогою певної нормативно-правової системи управління на державному рівні. Для того, щоб врівноважувати міграційні процеси в Україні потрібно проводити певну міграційну політику.

Державна міграційна політика- це політика держави, яка спрямована на відповідне регулювання експорту та імпорту робочої сили як в дану країну так і за її межі. В усіх промислово розвинених країнах створено державні органи, які вирішують питання щодо переміщення робочої сили через кордони держав.

Невід'ємною складовою становлення ринкового механізму є формування ринку праці в країні, його прогнозування. Основними напрямками його регулювання є боротьба проти подальшого спаду виробництва; недопущення масового безробіття; вживання заходів щодо підвищення рівня життя населення тощо [7].

Розробка та задіяння механізму, що врегульовує рівновагу попиту і пропозиції на робочу силу є одним із головних елементів, які формують політику зайнятості населення. Через це, можна виділити ряд наступних напрямків:

- Створення сприятливого клімату для інтенсивного руху капіталу;
- Покращення системи оплати праці;
- Досягнення нових можливостей, для отримання додаткових доходів;
- Розвиток та вдосконалення системи соціальної допомоги, пільг, дотацій для окремих груп населення, найчастіше учнів, жінок, людей з обмеженими можливостями та пенсіонерів;

- Збільшити потреби підприємств та організацій у робочій силі та розроблення необхідних умов для розвитку системи робочих місць.

Коли реалізуються дані напрямки, масштабного значення набувають методи впливу на зайнятість населення в умовах великих структурних зрушень в економіці та розвиток нових форм власності. Тобто в цей момент держава повинна підштовхувати підприємства для створення нових робочих місць (безпосередньо, на нових ідеях та принципах інвестування), а також у найбільш розвинутих видах економічної діяльності де є досить високий рівень технологічного прогресу.

Шляхом адміністративних заходів держава регулює кількісні співвідношення між попитом і пропозицією робочої сили за допомогою встановлення квот на працевлаштування для певних категорій обмежено працездатного населення, збільшення термінів навчання, зниження пенсійного віку, зміни тривалості робочого тижня й оплачуваної відпустки, впливу на імміграційні потоки робочої сили [11].

В наш період ринок праці зазнав великих змін, які відбувалися під впливом сучасної економіки. Ті країни, які є безпосередньо учасниками на світовому ринку праці в деякій мірі відчули цей вплив. За останні 25 років ринок праці в деякій мірі трансформувалася. Він набув постійних структурних та економічних зрушень, які значною мірою впливають на кількість зайнятих в секторі послуг.

Відповідно до даних дослідження, проведеного в рамках проекту МОМ у 2014-2015 рр., за кордоном перебувають для здійснення трудової діяльності близько 700 тис. громадян України [6]. За останні роки кількість мігрантів, яка перетнула кордони України, в сторону Західних країн, зросла на досить високий відсоток.

Щоб зупинити ці міграційні процеси які відбуваються на ринку праці, потрібно серйозно зайнятись цим питанням. Необхідно зайнятися підготовкою професійних кадрів. Звичайно, коли освітні реформи почнуть діяти пройде не один рік, тому одним з основних завдань, яке зараз лежить на підприємствах – підвищувати кваліфікацію робітників.

На сьогодні багато які займаються в сфері ІТ-галузі пропонують ряд стажувань, при яких будь яка особа яка буде талановита та старанна може отримати ряд нових знань та навичок, яких в університетах, нажаль, не дають. Подібні стратегії також можна зустріти і в інших професіях – юрист, журналіст, економіст, менеджер.

При підвищенні кваліфікацій робітників підвищується рівень компанії, що дає можливість не тільки підвищити власний прибуток, а й безпосередньо вплинути на ринок завдяки високим стандартам якості продукції та відповідно організації робочого процесу. Формування касти топ-менеджерів і ринкові умови праці в держсекторі зможуть дати результати всій країні. Це дозволить вплинути на глобальну ситуацію у сфері трудової міграції в Україні, створювати робочі місця і підвищувати рівень життя [12].

Виїзд з країни як кваліфікованих так і некваліфікованих кадрів є серйозною загрозою ніж більшість думає. Проігнорувавши цю проблему можливо завдати непоправної шкоди українській економіці. Це питання лежить на державі та на українському уряді, яке вже давно слід вирішувати. Звичайно це не питання одного дня і воно не вирішується вже і зараз, але потрібно починати з маленьких кроків, які потрібно робити уже зараз, залучати і створювати нові професійні кадри для роботи в Україні на її користь.

З метою вирішення проблем, які існують на ринку праці необхідно взяти такі заходи:

- позитивно дивитись на те, що створюються додаткові робочі місця, відбувається перепідготовка незайнятого населення;
- створити залученню інвестицій, які в майбутньому сприятимуть зростанню нових робочих місць;
- створення відповідних умов, при яких розвивався малий бізнес;
- затвердити ряд законів які б врегулювали трудові відносини між працівником та роботодавцем;
- здійснювати контроль при укладанні та виконанні колективних договорів.

Закордонний досвід свідчить, що серед трудових ресурсів країн Східної Європи молодь становить менше ніж 30%, але безробітних у віці до 25 років більше 15% [7].

Більшою мірою, практично кожний вищий навчальний заклад повинен допомогти працевлаштуватись своїм випускникам. Для початку було б непогано надати можливість починати свою кар'єру ще навчаючись у вузі. Для цього ВНЗ міг би надавати інформацію в інтернеті, на сайти різних компаній, які випускники цього року будуть закінчувати цей заклад та яка їхня спеціальність. Звичайно в більшості випадках, роботодавець не готовий приймати на роботу молодого фахівця, адже ця людина ще немає досвіду і немає стажу роботи. Тому так і кожен роботодавець, це в свою чергу спричиняє міграцію молоді в країни, де їхні знання потрібні, або хоча б переїжджають на сезонну чи вже постійну роботу. Для того, щоб роботодавець прийняв на роботу особу яка тільки закінчила ВНЗ, було б найпростіше давати пільги приватним підприємствам – платникам єдиного податку. Це призведе до того, що держава могла б не платити допомогу по безробіттю, в свою чергу підприємець не витрачаючи велику суму грошей зміг би підготувати працівника для виробництва, а працівник зміг отримати практичні навички яких немає в теорії.

Державна служба зайнятості в певній мірі не спроможна всіх забезпечити робочими місцями. Щоб покращити стан роботи в цій сфері, необхідно створити аналогічні комерційні структури, які б надавали допомогу для тих людей, які хочуть знайти більш високооплачувану та більш престижну роботу. Звичайно ці служби працювали досить швидко та оперативно, що в свою чергу допомогло б налагодити відносини з міжнародним ринком праці.

Регулювання процесів зайнятості населення в Україні проходить на трьох основних рівнях: державному, регіональному та на рівні підприємства [7].

Основною метою політики регулювання процесів зайнятості є досягнення максимальної рівноваги та узгоджених дій і механізмів, які виникають на всіх цих рівнях.

Висновки

Отже, міжнародна трудова міграція – це просторове переміщення трудових ресурсів з однієї країни в іншу терміном який складає більше одного року з метою кращого рівня життя. Це явище по своїй природі є досить суперечливим, адже основною метою політики зайнятості в державі є зменшення масштабів та наслідків які виникли при міграції, при тому потрібно в максимальному обсязі використовувати всі позитивні аспекти.

Трудова міграція в Україні на сьогодні постає одним з важливіших питань, яка безпосередньо впливає на рівень життя, ринок праці, демографічну ситуацію, відносини в сім'ї які позначаються на виховання дітей, добробут громадян, розвиток економіки та розвиток соціальної сфери, впливає на психологічні аспекти людини та має багато наслідків. Також найчастіше виникає така проблема, як проблема соціального сирітства, тобто коли хтось один з батьків, чи навіть двоє поїхали на заробітки і залишили дитину на виховання у родичів чи навіть на державній опіці. Ще одним наслідком який слідує за трудовою міграцією є «відтік мізків», який негативно позначається на соціально-економічному розвитку нашої держави. Одночасно мігранти з України є одним з важливих джерел надходження грошей з-за кордону в нашу країну. Грошові перекази практично дорівнюють розмірам прямих інвестицій, що надходять до України та перевищують зовнішню допомогу для розвитку України.

З кожним роком трудова міграція зростає і кількість мігрантів теж зростає. В більшості випадках мігранти за кордоном працюють нелегально, тобто вони працюють без договору та без належного дозволу.

В умовах перехідної економіки, зростання кількості безробітних і спаду виробництва особлива увага повинна приділятися соціально-економічним проблемам які в даний момент присутні у молоді і найчастіше це торкається трудової міграції.

Можливо через те, що міжнародна міграційна політика була новизною для України і в державі був відсутній досвід з її регулювання це призвело до того, що державна політика в цій сфері не встигала розвиватись і не встигала за динамікою міграційних процесів.

Щоб часткового запобігти процесам міграції в Україні потрібно проводити державну політику зайнятості, створювати нові робочі місця, безпосередньо створювати умови для життя та розвитку на нашій території. Адже якщо держава буде забезпечувати нас належним законодавством та на належному рівні проводити державне регулювання, кількість міграційних потоків в країні з розвинутою економікою могли б зменшуватись. Отже, держава і суспільство повинні чітко усвідомлювати причини і наслідки які безпосередньо впливають на розвиток держави і усвідомлювати всі недоліки цього процесу та знаходити реальні можливості зменшення масштабів міграції.

Список використаної літератури

1. Брич, В. Я. Шляхи вдосконалення регулювання зовнішньої трудової міграції населення /В. Я. Брич, П. Г. Шушпанов //Україна: аспекти праці.– 2010.– № 4.– С. 28-30.
2. Возьний, К. З. Інфляція і девальвація: макроекономічні взаємозв'язки та залежності / К. З. Возьний // Економіка України. – 2010. – № 11. – С. 35-46.
3. Гуменюк, Ю. П. Міжнародна трудова міграція : методологічний та організаційний аспекти [Текст] : монографія /Ю. П. Гуменюк. – Тернопіль : ТНЕУ, 2013. – 619 с. – Режим доступу : [http://library.tneu.edu.ua/images/stories/zmist/2014/літм/Міжнародна трудова міграція.pdf](http://library.tneu.edu.ua/images/stories/zmist/2014/літм/Міжнародна_трудова_міграція.pdf).
4. Індекс соціального розвитку [Електронний ресурс] // Deloitte.. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/press-room/research/social-progress-index-2016.html>.
5. Малиновська, О. А. Трудова міграція : соціальні наслідки та шляхи реагування [Текст] : аналіт. доп. / О. А. Малиновська. – К. : НІСД, 2011. – 40 с
6. Профазі М. МІГРАЦІЯ В УКРАЇНІ: ФАКТИ І ЦИФРИ / Манфред Профазі. // Міжнародна організація з міграції. – 2016. – С. 1–31. – Режим доступу до ресурсу: http://iom.org.ua/sites/default/files/ff_ukr_21_10_press.pdf
7. Руденко Г. Ю. Напрями вдосконалення державної політики в сфері зайнятості населення [Електронний ресурс] / Г. Ю. Руденко, Т. А. Коровченко // Донбаська національна академія будівництва та архітектури, Україна. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: http://www.rusnauka.com/4_SND_2011/Economics/5_78773.doc.htm
8. Циганюк, А. В. Людський розвиток та рівень життя населення в Україні [Текст] / А. В. Циганюк, А. С. Музиченко // Наукові праці НДФІ. – 2015. – № 3. – С. 105-118.
9. Черняк Є. О. МІЖНАРОДНА ТРУДОВА ЕМІГРАЦІЯ ТА "ВІДТІК МІЗКІВ": ЕКОНОМІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ЕМІГРАЦІЇ З УКРАЇНИ / Є. О. Черняк. // Економіка та держава. – 2015. – № 5. – С. 120–123.
10. Шавалюк, Л. Маленькими кроками. Чи як змінився добробут українців за 20 років [Текст] / Любомир Шавалюк // Український тиждень. – 2016. – № 36 (9-15 верес.). – С. 10-13.
11. Штокало, Я. Шляхи реалізації політики зайнятості та регулювання життєвого рівня населення [Текст] / Ярослав Штокало // Регіональні

аспекти розвитку продуктивних сил України. – 2015. – Вип. 20. – С. 141-146.

12. Щербатенко О. Чемоданний настрій. Якими є реальні масштаби української еміграції [Електронний ресурс] / Олексій Щербатенко // Економічна правда. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.epravda.com.ua/publications/2017/01/23/618436/>.